

פני הארץ צפיר רינת

תודה בשם הכלנית

חאו הקמת המדינה היו בישראל לא מעט דמויות בולטות שעסקו בפעילות לשמירת הטבע, אבל רק מעטים מהפעילים ידעו לה- סביר עד כמה חשוב ונכון לעשות זאת כמו ד"ר עוזי פון, שהלך לעולמו בחודש שעבר כשהוא בן 90.

פרחי הבר בישראל והמוני המטיילים הבאים במיוחד לצפות בהם חייבים לפז תודה גדולה על תרומתו החשובה לאחד המאב- קים ההסברתיים והחינוכיים המוצלחים בתולדות החברה היש- ראלית, שהביא לצמצום חד בהיקף קטיף פרחי הבר.

באחד מספריו סיפר פז כי בשנת 1957 הוא עזב את קיבוץ סאסא, שם התגורר, והחל לעבוד כפקח מטעם החברה להגנת הטבע בהגנה על האלמוגים במפרץ אילת. שנה אחר כך היה לו חלק בהקמת מדור לשמירה על הטבע במשרד החקלאות, שם מילא תפקיד מרכזי בגיבוש ההצעה, הראשונה אי פעם, להכריז על שטחים כשמורות. פז היה מעורב בכל השלבים של הכנת חוק גנים לאומיים ושמורות טבע, שהוא עד היום אבן יסוד של הפעילות בתחום זה. לימים מונה למנהל הראשון של רשות שמורות הטבע, ומילא את התפקיד במשך שנתיים. אחר כך שימש כמדען הראשי של הארגון, וניהל את מרכז הצפרות של החברה להגנת הטבע.

עד סוף ימיו היה מעורב בהיבטים שונים של שמירת הטבע, ובמשך שנים היה חבר במליאת רשות הטבע והגנים (הדירקטור ריון של הארגון). פז היה גם שותף חשוב ביצירת אסטרטגיית ההסברה והמסרים של המאבק הציבורי המוצלח להפסקת ק- טיף הבלתי חוקי של פרחי בר. במסגרת לימודיו האקדמיים חקר ציפורים, והיה מורה ומדריך מעורר השראה. זכור לי היטב סיור הצפרות הבלתי נשכח שהדריך בבריכות הדגים של מעגן מיכאל לפני קורס צבאי של מדריכים לחינוך וידיעת הארץ.

פרחי הבר והמוני המטיילים בטבע חייבים תודה לד"ר עוזי פז המנחם על תרומתו למאבק שהביא לצמצום חד בהיקף קטיף פרחי הבר

אחד המאבקים הסביבתיים שמעורבותו בהם בלטה היה ההגנה על המעיינות בשמורת עין גדי מפני ניצולם לצורכי מפעל המים המינרליים של הקיבוץ. בעקשנות ובהתמדה היה פז שותף בהפעלת לחץ על רשות הטבע והגנים, שאילץ אותה להגיע להסכמים חדשים על חלוקת המים עם הקיבוץ. ההסכמים הללו צמצמו את הפגיעה באספקת המים לאחת השמורות המ- דבריות החשובות ביותר בישראל, אבל המצב בשמורה לא חזר לגמרי לקדמותו, ובינתיים נגרם נזק כבד לצמחייה הייחודית של המדרון הסמוך לעין גדי.

עד באחרונה נהג פז להפיץ בקרב מכריו ובני משפחתו מצ- גות העוסקות בטבע הישראלי על שלל היבטיו. זו היתה מלאכת מחשבת של שימוש בתצלומים, הסברים קצרים ומאירי עיניים על פרחי בר ועל יצורים גדולים וקטנים. כל זאת כתוספת הערות על איזמים שהטבע המקומי מתמודד איתם.

בשנים האחרונות פז שיתף פעולה עם הוואולוג פרופ' יורם יום טוב בכתיבת ספרים העוסקים בנדידת ציפורים וביעלים החיים בנגב ובמדבר יהודה. סייע לפרסם ספרים אלה וספרים אחרים העוסקים בנושאים דומים דן פרי, לשעבר מנהל רשות שמורות הטבע. "עוזי כותב טוב בהרבה ממני, והיה ברור שהוא יהיה הכותב הראשי שיכתוב את רוב פרקי הספר וגם יעבד את חלקי הספר שאכתוב", ציין יום טוב בספרו "חיית השדה ועוף השמים", שהתפרסם באחרונה בהוצאת "מאגנס", כשהוא מתייחס לספר על היעלים. בנוסף ערך פז את הכרך על עופות באנציקלופדיה של החי והצומח של ארץ ישראל.

התרומה החשובה ביותר של פז בכתיבת ההיסטוריה של שמירת הטבע בישראל היא הספר "לעבדה ולשמרה", שהתפ- רסם בגרסה מורחבת לפני ארבע שנים. שם סוקר פז את מצב הטבע לפני הקמת המדינה, את הפעילות שנעשתה לאחר הקמת רשות שמורות הטבע ואת הסוגיות המרכזיות בתחום מהשנים האחרונות. "במאזן שמירת הטבע בישראל יש טור 'זכות' ארוך ומכובד הכולל עשרות הצלחות", נכתב בפרק הסיום, "אך ככל מאזן יש בו גם טור 'חובה': בפניה של ארץ ישראל הוטבעו במ- רוצת השנים צלקות וקמטים לא מעטים. דרדרות עפר ושפכים, ומחצבות הפוערות פצעים בהרים ובגבעות. יש מחסור בנופי הבראשית של הארץ ברשימת שמורות הטבע. כמעט אין ייצוג למכלול האדמות הקלות במישור החוף כך שאין כלל אדמות חמרה, ושמורות הכורכר הן קטנות".

בפסקת הסיום של הספר חוזר פז אל הצד החיובי בפעילות לשמירת הטבע: "בלחייה של הארץ נשמרו גומות חן רבות. משטחי כלניות ומרבדי רקפות פורחים בהר ובגיא, מקבצים של נרקיסים ושדות של איריסים. שיחי החורש הטבעי במרומי הגליל ובכרמל זקפו את קומתם והרחיבו את צמרותיהם. נשרים חזרו לקנן בכרמל... שפנים מתחממים על הסלעים ללא חשש, ועדרי יעלים חדלו לנוס מהאדם. המאבקים לשמירת הטבע לא היו לשווא".